Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centram pieci gadi

PIEKTĀ STARPDISCIPLINĀRĀ KONFERENCE

FRAGMENTU PASAULE

Konferences programma un tēzes

2022. gada 17. maijs
Latvijas Universitāte, Kalpaka bulvāris 4

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centra
Piektā starpdisciplinārā konference "Fragmentu pasaule"
Latvijas Universitātē, Kalpaka bulvārī 4, 2022. gada 17. maijā

Konferences zinātniskā redkolēģija:

Dr. phil. Ineta Kivle
Dr. phil. Raivis Bičevskis

Konferences organizētājs: Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs

Sadarbības partneris: Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes Filozofijas un ētikas nodaļa

Sastādītāja: *Dr. phil.* Ineta Kivle
Literārā redaktore: Vita Aišpure
Makets un dizains: Vija France

© LU, LU Akadēmiskā bibliotēka, LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs
© Daina Šulca – vāka glezna. Daina Šulca atļāvusi šajā izdevumā bez atlīdzības publicēt savu gleznu „Pilsēta"
© Linda Gediņa – Paula Klē darba "Radošā grēksūdze" tulkojums no vācu valodas
© Makets un dizains: Vija France

ISBN 9789984844121

Aforismam, videoklipam un reklāmai ir kopīgs acumirklīgums, ātrums un īslaicīgums, taču aforisms ir atšķirīgs. Aforismā kā fragmentā ir vēlme lietas atbrīvot, cik vien tas iespējams. Etimoloģiski aforizein ietver domu par atdalīšanu, izolāciju. Aforismā mēs redzam lietas eliptiskā tukšumā, tās ap sevi rada simbolisku telpu un plaisu.

Tehnika un tehnoloģijas rada acumirklīgu, bet saistītu fragmentu tīklojumu. Mūsdienās vairāk nav iespējams izveidot nepārtrauktības un veseluma formu, jo pati sistēma to nekavējoties iznīcinās.

Atziņas no Žana Bodrijāra darba "Fragments"

FRAGMENTU PASAULE

Lai labāk saprastu realitāti, mēs to fragmentējam – no fragmentiem veidojam darbus un ainas, ar fragmentiem izskaidrojam vēstures procesus un politiskās aktualitātes. Fragments ir izcēlums, kas izņemts no veseluma, un pastāv kā kopības daļa – cilvēka dzīves fragmenti, mākslas darbu fragmenti, pilsētas fragmenti, valodas fragmenti, mūzikas fragmenti. Šī izņemšana un izcelšana vienlīdz var būt gan nejaušība, gan apzināta prakse, bet abos gadījumos tiek ietekmēta veseluma nedalāmība un kopību vienojošā saikne. Izceltais fragments spēj "zināmo apgriezt kājām gaisā" un turpināt dzīvot citā interpretācijā. Tas ir neaizsargāts savā izcēlumā, bet reizē spēj būt jauna konteksta (laba vai ļauna, veiksmīga vai neveiksmīga, patiesa vai nepatiesa utt.) radītājs vai arī jau esošā uzturētājs. Arī fotogrāfija ir dzīves mirkļa fragments, un, vērojot tajā fiksēto, mēs esam fotogrāfijas iekļauti. Rolāns Barts (*Roland Barthes*, 1915–1980) "Camera lucida. Piezīmes par fotogrāfiju" (1980, latviski – 2006) rakstīja: "Šajā drūmajā tuksnesī man pēkšņi gadās kāds foto, tas mani atdzīvina, un es atdzīvinu to. Lūk, tā man jāsauc tās izraisītais valdzinājums: atdzīvināšana. Foto pašā nav nekā dzīva (es neticu "dzīvajiem" foto), taču tas mani atdzīvina, un tieši tas ir piedzīvojums." (30. lpp.)

Ja iedomājamies, ka uz savu dzīvi raugāmies no skatu torņa, redzam nevis dzīves plūdumu, bet galvenokārt apziņas fragmentus dažādās nokrāsās un atšķirīgās nozīmēs, un mūsu dzīve iegūst mozaīkas nokrāsu, kurā fragmenti vienojas pēc kāda tos visus kopā saistoša likuma. Katru reizi no jauna uzkāpjot skatu tornī, mūsu skatam paveras cits fragmentu izkārtojums, kas liecina par manu šeit un tagad notiekošo iekšējo dzīvi. Ja uz cilvēka dzīvi spējam raudzīties kā paša veidotu un ieraudzītu "fragmentu pasauli", tad kā mēs radām "fragmentu pasaules" no visa esošā, kas ir ap mums? Kā cilvēku radītās fragmentu pasaules ir filosofijā, gleznā, mūzikā, tekstā, valodā, un vai cilvēks pats arī ir domājams kā kustīgs fragments lielajā pasaules ainā? Kas ir fragments cilvēka jēgpilnajā apziņā? Kas ir fragments valodā? Arī grāmatas plauktā ir fragmenti bibliotēkā, artefakti – fragmenti muzejā, šķirkļi enciklopēdijā – valodas un izziņas fragmenti, un tā var minēt bezgala.

Vai Krievijas iebrukums Ukrainā ir "noziegumu vēstures" fragments, un kādai nelietīgas varas kopībai tas ir piederīgs? Šobrīd visus satrauc Krievijas agresija Ukrainā. Nejēdzīgās nāves nav tikai dzīves noslēguma fragmenti, bet arī apliecinājums, ka, iebrūkot kaimiņu valstī, reģionā ir uzsākusies virzība no slikta uz sliktāku, sasniedzot neiedomājamas noziedzības apjomus. Šajā gadījumā sliktais nav vienādojams ar nelaimi un kļūdu. Bet vienlaikus notiek arī pretēja virziena process no laba uz labāku – ukraiņu varonība, savas zemes mīlestība,

uzticība mieram un valstij, Eiropas drošības balsts. Darbā "Fragments" ("D`un fragment l`autre", 2001 / "Fragments", angliski – 2004) franču postmodernisma filosofs Žans Bodrijārs (*Jean Baudrillard*, 1929–2007) uzsver, ka mēs atrodamies kultūrā, kurā viss virzās no laba uz labāku, bet tajā pašā laikā – no slikta uz sliktāku, un tas notiek abos virzienos vienlaikus. Katrā no šīm virzībām mēs pamanām kādu izcēlumu, daļu no veseluma, kas uzrunā un lielākā vai mazākā mērā ietekmē dzīves virzību. Līdzīgi kā Marka Rotko, Vasilija Kandinska gleznās, kurās elementi un krāsas vienlaicīgi atveras un aizveras elpojošā ritmā visos iespējamos virzienos.

Nebūt nepastāv vienots uzskats, kas ir fragments. Postmodernie domātāji uz fragmentu raugās kā patstāvīgu, laikmetu izskaidrojošu principu, pat metodoloģisku pieeju. Atsevišķa fragmenta sapratne nosaka kopības sapratni, un, redzot ainu kopumā, mēs redzam fragmentus tajā – fragmenti kārtojas un veido pasauli, bet mēs saprotam pasauli, izprotot kādu tās daļu. Hermeneitiskajā tradīcijā, kuras sākumi meklējami svēto rakstu ekseģēzē un pat antīkajā retorikā, veidojas metodoloģisks un filosofisks ceļš, kurā caur daļu tiek meklēts kopsakars. Šajā sakarā ir neiespējami neminēt Frīdriha Šleiermahera (*Friedrich Schleiermacher*, 1768–1834) ieguldījumu – teksta saprašanas hermeneitisko apli no daļas uz veselo un no veselā uz daļu, Vilhelma Dilteja (*Wilhelm Dilthey*, 1833–1911) vēsturiskā kopsakara meklējumus, Martina Heidegera (*Martin Heidegger*, 1889–1976) fenomenoloģisko hermeneitiku, Hansa Georga Gadamera (*Hans Georg Gadamer*, 1900–2002) valodas ontoloģiju un mākslas hermeneitiku, Pola Rikēra (*Paul Riceour*, 1913–2005) darbus teksta un valodas hermeneitikā. Hermeneitiskā tradīcija, kurai raksturīga veselā saprašana caur daļu un daļas saprašana caur veselo, ir turpinājusies gadsimtiem ilgi. Šīs konferences kontekstā to dēvējam par "fragmentu pasauli".

Dr. phil. Ineta Kivle

Piektā starpdisciplinārā konference "Fragmentu pasaule" meklē jaunas interpretācijas koncepta "fragments" pielietojumam. Ne tikai vēstures un aktuālie notikumi stimulē pārdomāt jautājumu par fragmentu, bet katrā nozarē ir savas praktizētas pieejas un pieredzes. Šajā konferencē pētnieki no Latvijas Universitātes, Latvijas Mākslas akadēmijas, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Rīgas Jūgendstila centra, Latvijas Kultūras akadēmijas līdzdarbojas kopīgas funkcionālas fragmentu telpas veidošanā.

"Fragmentu pasaule" ir ikgadējā LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centra organizētā konference. Piecu attīstības gadu laikā centrs ir organizējis vietējas un starptautiskas konferences un diskusijas, līdzdarbojies zinātnisku publikāciju veidošanā, izveidojis noturīgas sadarbības saites, izstrādājis projektus un tos īstenojis.

Informācija par Starpnozaru pētniecības centra darbību lasāma šī tēžu krājuma noslēgumā, kā arī mājas lapas saitē:

https://www.acadlib.lu.lv/par-mums/petnieciba/konferences/

Konferences tēžu krājumā:

⇒ Programma un ziņas par referātu autoriem.

⇒ Referātu tēzes konferences norises kārtībā.

⇒ Pauls Klē. Radošā grēksūdze (*Paul Klee. Schöpferische Konfession* (1920); fragmenta tulkojums: Linda Gediņa).

⇒ LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centram pieci gadi.

Konference notiek klātienē, ievērojot visus spēkā esošos ierobežojumus Covid-19 pandēmijas apturēšanai.

PROGRAMMA

2022. GADA 17. MAIJS, LATVIJAS UNIVERSITĀTE, RĪGA

9:30 – 10:00	Reģistrācija
KONFERENCES ATKLĀŠANA	
10:00 -10:30	**Ina Druviete,** LU prorektore humanitāro un sociālo zinātņu jomā
	Venta Kocere, LU Akadēmiskās bibliotēkas direktore
	Ineta Kivle, LU Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece, Starpnozaru pētniecības centra vadītāja: LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centram pieci gadi
Fragments – filosofija, grāmatas, māksla un cilvēku dzīves Sēdi vada: Jānis Gaņģis, Rūdis Bebrišs	
10:30 – 10:45	**Raivis Bičevskis.** "…tikai fragments, kura centrs ir bezgalība". Romantisma fragmenta filozofija un mūsdienas
10:45 – 11:00	**Rihards Kūlis.** Postmodernā kultūra un apziņas fragmentārisms
11:00 – 11:15	**Anna Auzāne.** Benjamins un Cveigs: grāmatu krāšana kā fragmentu kopojums. Haoss, kolāža, sistēma?
11:15 – 11:30	**Linda Gediņa.** Elementu vienība mākslas darbā – abstrakciju topogrāfija
	Diskusija
	Kafija

12:00 – 12:15	**Jana Dreimane.** Filozofe komunistiskajā "tautu cietumā": liecības par personiskās brīvības centieniem Ženijas Sūnas-Peņģerotes fondā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā
12:15 – 12:30	**Jānis Zālītis.** Grāmata ar bojātu vāku: Marijas Baškircevas dienasgrāmata Raiņa un Aspazijas personīgajā bibliotēkā
12:30 – 12:45	**Beata Paškevica.** Hernhūtisma pirmsākumi Kurzemē – fragmenti un minējumi
	Diskusija
	Pārtraukums
Fragmentu kārtojuma projekti valodā un mākslā Sēdi vada: Linda Eltermane, Ilze Garda	
14:00 – 14:15	**Valters Ščerbinskis.** Soli pa solim. Universālas enciklopēdijas veidošanas pieredze un ieceres
14:15 – 14:30	**Evarts Melnalksnis.** "Skatuves mākslas tulkojumu antoloģija": dažādība un vienojošais fragmentu perspektīvās
14:30 – 14:45	**Velga Vēvere.** Ārteksti – priekšvārdi kā filosofiski fragmenti: S. Kirkegors, F. V. Nīče, Ž. Deridā
14:45 – 15:00	**Aiga Dzalbe.** Mūsu laika baltie laukumi Latvijas vizuālās mākslas hronikā
15:00 – 15:15	**Daina Šulca.** Teksta fragments ierīces ekrānā
15:15 – 15:30	**Agrita Tipāne.** Fragments un arhitektūra
	Diskusija
	Konferences noslēgums. Grāmatas "Izmērītais laiks un telpa" atvēršana

AUTORI

Autori

Anna Auzāne – *Mg.*, LU doktorante.

Pētnieciskās intereses: estētika, ideju vēsture, apgaismības filosofija, modernisma literatūra (īpaši 19./20. gadsimta mija un 20. gadsimta pirmā puse).

Kontakti: annaauzane@inbox.lv

Raivis Bičevskis – *Dr. phil.,* LU Vēstures un filozofijas fakultātes Filozofijas un ētikas nodaļas vadītājs, profesors, vadošais pētnieks.

Pētnieciskās intereses: vācu filosofija no vēlīnajiem viduslaikiem līdz mūsdienām, vācu un Baltijas intelektuālo tradīciju saikne, J. G. Hāmaņa, J. G. Herdera, M. Heidegera un L. Klāgesa filosofija, fenomenoloģija, hermeneitika, ideju un intelektuālā vēsture, humanitāro zinātņu filosofiskās problēmas, pieredzes teorijas, filosofiskā antropoloģija.

Kontakti: raivis.bicevskis@lu.lv

Jana Dreimane – *Dr. philol.,* Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra vadošā pētniece.

Pētnieciskās intereses: 19.–20. gadsimta Latvijas bibliotēku vēsture, īpaši nacistiskās Vācijas okupācijas periodā un padomju okupācijas gados.

Kontakti: jana.dreimane@lnb.lv

Velga Vēvere – *Dr. phil.,* Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece, Ekonomikas un kultūras augstskolas profesore.

Pētnieciskās intereses: filosofija, biznesa ētika, kritiskā domāšana, sociālā atbildība.

Kontakti: velga.vevere@gmail.com, velga.vevere@lu.lv

Aiga Dzalbe – *Mg. art.,* mākslas vēsturniece un kritiķe, Latvijas Mākslas akadēmijas docente.

Pētnieciskās intereses: Latvijas un tuvo reģionu mākslas vēsture un laikmetīgās parādības, mākslas kritika, kā arī vizuālās mākslas leksikas un terminoloģijas jautājumi.

Kontakti: aiga.dzalbe@lma.lv

Linda Gediņa – *Dr. phil.,* neatkarīgā pētniece.

Pētnieciskās intereses: filosofiskā hermeneitika, M. Heidegera hermeneitiskā fenomenoloģija, mākslas filosofiski teorētiskās interpretācijas, jo īpaši 20. gadsimta sākumā, filmu vēsture.

Kontakti: lindadasein@yahoo.com

Ineta Kivle – *Dr. phil.,* LU Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece, Starpnozaru pētniecības centra vadītāja, vadošā pētniece.

Pētnieciskās intereses: starpdisciplinaritāte, filosofija, mūzikas filosofija; skaitlis, skaņa, krāsa, ritms starpdisciplinārajā filosofijā.

Kontakti: ineta.kivle@lu.lv ; inetakivle21@lu.lv

Rihards Kūlis – *Dr. phil.,* LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošais pētnieks.

Pētnieciskās intereses: kultūras filosofija, Eiropas un Latvijas filosofijas un kultūras vēsture, fenomenoloģija, eksistenciālisms, I. Kanta un M. Heidegera filosofija.

Kontakti: rihards.kulis@gmail.com

Evarts Melnalksnis – *Mg.,* Mūzikas teātra dramaturgs un kurators, biedrības "Mākslas birojs" valdes loceklis, Latvijas Kultūras akadēmijas docētājs.

Pētnieciskās intereses: postdramatiskā teātra stratēģijas, laikmetīgais mūzikas teātris, starpdisciplinaritāte.

Kontakti: evarts.melnalksnis@gmail.com

Beata Paškeviča – *Dr. phil.,* Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra vadošā pētniece.

Pētnieciskās intereses: piētisms Vidzemē un Baltijā, apgaismības kultūra.

Kontakti: Beata.Paskevica@lnb.lv

Valters Ščerbinskis – *Dr. hist.,* Nacionālās enciklopēdijas galvenais redaktors Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Pētnieciskās intereses: enciklopēdistika, prozopogrāfiska rakstura pētījumi vēsturē (brīvajā laikā).

Kontakti: valters.scerbinskis@lnb.lv

Daina Šulca – *Mg.,* Rīgas reģiona remigrācijas koordinatore, publikāciju autore interneta un drukātajos plašsaziņas līdzekļos.

Pētnieciskās intereses: eļļas gleznie cība un mākslas tekstu specifika interneta vidē.

Kontakti: daina.shulca@gmail.com

Agrita Tipāne – *Dr. arch.,* Rīgas Jūgendstila centra direktore.

Pētnieciskās intereses: kultūras mantojums un īpaši dievnamu arhitektūra.

Kontakti: agrita.tipane@riga.lv

KOPSAVILKUMI

I. Fragments – filosofija, grāmatas, māksla un cilvēku dzīves

Raivis Bičevskis.

"…tikai fragments, kura centrs ir bezgalība". Romantisma fragmenta filozofija un mūsdienas

Viens no romantisma galvenajiem teorētiķiem Frīdrihs Šlēgels raksturo fragmentu kā literāru formu šādi: ikviens fragments ir "sevis noteikta un sevi nosakoša doma", kura stājas attiecībās ar citām tādām pašām domām, kuras savstarpēji ir pretrunā un šādi manifestē veselumu, jo tikai tas var būt pretrunā kādam citam, kurš attiecas uz vienu un to pašu. Fragmenta heterogenitāte, nekonsekvence, nesaprotamība, nepabeigtība un nenoslēgtība tādējādi ir estētisks ceļš, kurā sasniegt citādi nesasniedzamo – pasauli, kura ir tik pārsteidzoša, tik negaidīta un tik pārbagāta ar zīmēm, mājieniem, līdzībām un analoģijām, ka to tvert un aprakstīt nav iespējams kādā vienā stāstā, vienā jēdzienā vai teorijā. Fragments ir pasaules noslēpumam atbildīga estētiska forma, kurā nozīmīga vieta atvēlēta ne tikai autoram, bet arī lasītājam: fragmenta atvērtība ir papildināma lasītāja iztēlē, prātā, izjūtā un tādējādi atbilst "bezgalīgajai universālpoēzijai" (F. Šlēgels), kas romantiķu skatījumā ir ne tikai romantiskās literatūras būtība, bet gan – pasaule pati, kuru fragmentu pretrunīgajā un analogajā spēlē sadzejot tā tiecas.

Anna Auzāne

Benjamins un Cveigs: grāmatu krāšana kā fragmentu kopojums. Haoss, kolāža, sistēma?

Lasījumā plānots aplūkot Valtera Benjamina esejas, īpaši "Es izsaiņoju savu bibliotēku", kurās teorētiķis pievēršas kolekcijām, un Stefana Cveiga stāstu "Grāmatnieks Mendelis". V. Benjamina uzskati par grāmatniecību, naratīva attiecībām ar fragmentu un citiem ar literatūrfilosofiju saistītiem jautājumiem ir tikpat izkaisīti kā retās grāmatas, kuras kolekcionē viņa pieminētais apsēstais grāmatnieks, tomēr, savācot vienkopus, tos ir iespējams salīdzināt ar S. Cveiga spilgto stāstu par grāmatnieku Mendeli, kurš iegaumē "katru stādu, katru infuzoriju un katru zvaigzni mūžam mainīgajā un nemierīgajā grāmatu pasaules kosmosā".

Vladimira Nabokova un Džona Faulza atšķirīgās un tomēr līdzīgās īstās un simboliskās tauriņu kolekcijas, Umberto Eko "Sarakstu karuselis" un citi piemēri kalpo kā Ariadnes pavediens, kas ļauj nokļūt pie krāšanas galvenās motivācijas. V. Benjamina un S. Cveiga gadījumā tā būtu īpašnieka vai mantinieka tieksme, taču ne tikai. Krāšanu raksturo arī šķietams vai īsts pašmērķīgums, azarts un arī zināms vecišķums (krāt gan mēdz arī bērni). Uzkrājošais indivīds nereti saskaras ar apkārtējo neizpratni, izolējas un kļūst vientuļš. Visbiežāk krājēja psiholoģiskais portrets iepriekšminēto iemeslu dēļ ir ekscentrisks vīrietis, vēl biežāk – vecpuisis, jo viņam nevienam nav nepieciešams atskaitīties par ģimenei atvilkto laiku un naudu. Tāpat var pamanīt, ka bieži vien pastmarkas, monētas vai kaut ko citu viņš ir krājis jau zēna gados. Krāšana arī lieliski palīdz tikt galā ar dažādām traumām, zaudējumiem; tā ir kompensācija par neveiksmēm citās dzīves sfērās.

Gan V. Benjamina, gan S. Cveiga darbi un to fragmenti no literatūras un filozofijas prizmas ļauj iepazīt kolekcionāru pasauli vācvalodīgajās zemēs un izveidot kolekcionāra tēlu kā savdabīgu cilvēku, kura liktenis ir gandrīz vai "noslīkt" savās grāmatās vai vismaz tajās "ieaugt".

Linda Gediņa

Elementu vienība mākslas darbā – abstrakciju topogrāfija

Vinkelmanis, Lesings, Šellings – vēl aizvien ir diskursīvie sarunbiedri 20. gadsimta sākuma māksliniekiem, kuri savas daiļrades teorētisko pamatojumu balsta tēzē, ka māksla nav dabas atdarinājums, ja daba tiek saprasta dekartiski kā nesaistītu, pasaulē neiesaistītu priekšmetu summa, kurus izsaka telpiski fizikālas īpašības. Papildus un pretstatā romantiķiem tie iebilst pret glezniecības un tēlotājmākslas statiskumu – arī gleznu raksturo uztveres laicīgums, tāpat kā dzeju. Mākslas darba būtība ir jāsaprot, meklējot to pašā mākslas darbā un tā uztverē, un tas nozīmē, ka mākslas darbs ir to veidojošo gleznieciskо elementu formas veselums, nevis summa. Tas ir triangulatīvs process un pakārtots nojēgumam, kāds par to radies dvēselē. Kad mākslinieks iedomāti zina, ka kāds uz to skatīsies kā mākslas darbu, bet uz viņu – kā mākslinieku, tāpēc darbā saskatīs ornamentāli laicīgo jeb elementus vienojošo topogrāfiju (mākslu), nevis kādu citu nozīmību (piemēram, pragmatiku). Nav universālas skaistuma izpratnes, kas kā pielāgots standarts noteiktu dvēseles nojēgumam pakārtotu universālu mākslas darba būtību – piemēram, klasiskais grieķu skaistums. “Mākslas darbs ir sava laika bērns un bieži arī mūsu jūtu māte. Tādējādi katrā kultūras laikmetā rodas savpatna māksla, kuru nav iespējams atkārtot.” (Vasilijs Kandinskis. “Par garīgo mākslā”)

Martins Heidegers saka: mākslas darba būtība ir dzejojums. Proti, struktūra, kas ļauj kaut kam esošam parādīties no sevis pašas, pateicoties piešķirtajam / tajā ieraudzītajam sakārtojumam. Filosofa izmantotie grieķu vārdi, lai aprakstītu šo jebkura mākslas darba – gleznas, skulptūras, dzejas – savdabību ir: *poesis* ir *physis* ir *a-aletheia.*

Pauls Klē savā mākslinieka "Grēksūdzē" raksta: "Māksla nevis pauž redzamo, bet padara to redzamu. (..) Formas elementi grafikā ir: punkti, lineāras, plaknei piederīgas un telpiskas enerģijas. (..) Topogrāfisks plāns dod iespēju iztēloties nelielu ceļojumu labākas izpratnes zemē." Mākslinieka Darbs līdzinās Dieva darbam, radot pasauli.

Dada, savukārt, pasaules kustīgos elementus redz iespējami sakārtotus sekojošās topogrāfijās, ļaujot lietām iznirt no skaņām: "BRUITISKAIS DZEJOLIS ataino tramvaju tādu, kāds tas ir, – tramvaja esenci, ar pensionētā Šulces žāvāšanos un bremžu kaukšanu. SIMULTĀNAIS DZEJOLIS māca, kāda jēga ir tam, ka visas lietas caurvij cita citu, kamēr Šulces kungs lasa, Balkānu vilciens brauc pāri tiltam pie Nišas, cūka žēli kviec miesnieka Nutkes pagrabā. STATISKAIS DZEJOLIS dara vārdus par indivīdiem, no trīs burtiem uzrodas mežs ar lapotni, mežsargu kamzoļiem un mežacūkām, varbūt iznirst arī kāda māja, varbūt *Bellevue* vai *Bella Vista*."

Tas, ko es aprakstīšu, ir 4 dažādas mākslas darba topogrāfijas, kuras iesaka trīs mākslinieki un viens filosofs, proti, elementu formas vienību mākslas darbā, – Klē, Kandinskis, dadas skaņu dzeja un Heidegera Helderlīna dzejas analīze, analizējot interpunkciju.

Jana Dreimane

Filozofe komunistiskajā "tautu cietumā": liecības par personiskās brīvības centieniem Ženijas Sūnas-Peņģerotes fondā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā

Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) rokrakstu krājumā atrodams filozofes, bibliogrāfes un literātes Ženijas Sofijas Sūnas-Peņģerotes personālfonds (RXA 236), kurā ir teju simts glabāšanas vienību: galvenokārt lugas (viencēlieni), apcerējumi, esejas par ievērojamiem latviešu un ārzemju kultūras darbiniekiem, kā arī vēstules un dienasgrāmatas. Literārie darbi, to iestrādnes tapušas lielākoties 20. gadsimta 50.–70. gados. To autore – diplomētā filozofe, Latvijas Universitātes absolvente Ženija Sofija Sūna-Peņģerote (1898–1975) padomju okupācijas pirmajā desmitgadē, Staļina laikā, atteicās propagandēt komunistisko ideoloģiju, aizgāja no darba Valsts bibliotēkā un uzsāka neatkarīgas pētnieces, literātes ceļu, nolemjot sevi ikdienas raizēm par vienkāršu maizes riecienu. Šajā pētījumā mēģināts rast atbildi uz jautājumu – ko nozīmēja ilgstoši būt literātei bez savu darbu publicēšanas iespējām, bez pastāvīgiem ienākumiem padomju sistēmā? Ženijas Sūnas-Peņģerotes biogrāfija ir neliels, bet spilgts fragments latviešu dzīvesstāstu virknē, kas vēsta par indivīdu centieniem saglabāt personisko brīvību nedemokrātiska politiska režīma, okupācijas varas apstākļos.

Beata Paškevica

Hernhūtisma pirmsākumi Kurzemē – fragmenti un minējumi

Līdz mūsdienām saglabājušās fragmentāras ziņas par hernhūtiešu literatūras, ideju un darbojošos personu likteņiem Kurzemes hercogistē 18. gadsimta vidū. Īsā ziņa par gravīru ar hernhūtisku tematiku nokļūšanu Kurzemē raisa pētniecisku fantāziju. Jo īpaši tādēļ, ka tās tiek uzskatītas par latviešu zemniekiem kaitīgām un, protams, konfiscējamām. Kāds bija hernhūtiskās literatūras apjoms, veids un liktenis hernhūtiešu misijas pirmsākumos Vidzemē un Kurzemē, un vai Jelgavai bija potenciāls kļūt par hernhūtiešu "inficētu" pilsētu, līdzīgi Rīgai? Avotu klāsts ir nepilnīgs, sastopamas tikai dažas ziņas Kurzemes baznīckunga un vēsturnieka Ludviga Teča interpretācijā. Konferences ziņojumā tiks aplūkota hernhūtisma tēma Kurzemes vēsturiskajā kontekstā, mēģinot izveidot kādu nepilnīgu kopainu no atsevišķām ziņu drumslām, tiks apkopotas ziņas par hernhūtiskās literatūras pirmsākumiem latviešu valodā līdz konfiskācijai 1743. gadā.

Jānis Zālītis

Grāmata ar bojātu vāku: Marijas Baškircevas dienasgrāmata Raiņa un Aspazijas personīgajā bibliotēkā

Raiņa un Aspazijas personīgajā bibliotēkā atrodama grāmata divos sējumos "Tagebuch der Maria Bashkirtzeff: Übersetzung aus dem französischen von Lothar Schmidt. – Breslav–Leipcig–Wien: Verlag von L. Frankenstein, 1897" (RTMM 120283). Uz izdevuma pirmā sējuma (spriežot pēc rokraksta, krietni vēlāk tapusi) Aspazijas norāde: "Šo grāmatu nopirku Rainim cietumā." Abos sējumos – Raiņa un Aspazijas pasvītrojumi, atzīmes un piezīmes. Savukārt Aspazijas fondā glabājas Marijas Baškircevas portrets (RTMM 74055) – izgriezts no kāda žurnāla un uzlīmēts uz kartona. Baškircevas vārds minēts arī grāmatu sarakstā Raiņa vēstulē Aspazijai (RTMM 59079). Vēstule rakstīta 1897. gadā pēc 2. (14.) augusta – pirms Raiņa pārvešanas no Liepājas cietuma uz Rīgu.

Marija Baškirceva (1860–1884), turīgas muižnieku dzimtas atvase, dzimusi Ukrainā, Poltavas apkārtnē. Pēc ģimenes strīda Marija kopā ar māti un brāli pārceļas uz dzīvi pie vectēva Harkovā. 1872. gadā, apceļojuši Šveici, Vāciju, Austriju, Franciju, viņi apmetas Nicā. 1873. gadā Baškirceva sāk savu "Dienasgrāmatu" (pavisam – 85 burtnīcas), ko intensīvi turpina visu atlikušo mūžu. Ieguvusi lielisku mājizglītību, viņa pievēršas gleznie cībai un dziedāšanai, apgūst klavieru, ģitāras, arfas un mandolīnas spēli. Gada laikā Parīzē viņa pabeidz gleznie cības kursu, kas paredzēts septiņu gadu studijām. Tomēr strauji progresējošās tuberkulozes dēļ jau drīz daudzpusīgi talantīgā un apbrīnojami ražīgā mākslinie ce sāk zaudēt balsi, nedaudz vēlāk – arī dzirdi.

Drīz pēc Marijas pāragrās nāves Francijas sieviešu mākslinieču apvienība sarīko viņas piemiņas izstādi ar apmēram pusotru simtu gleznu, skiču, zīmējumu, aizsāktiem tēlnie cības darbiem. Vēlāk radinieki pārved Baškircevas darbus no

Parīzes uz dzimto Ukrainu, kur Otrā pasaules kara laikā tie aiziet bojā, un šodien Krievijas, Francijas, Grieķijas, Nīderlandes, Luksemburgas un ASV muzejos un galerijās skatāma tikai neliela daļa no viņas radošā veikuma.

1887. gadā žurnālista A. Ferjē sagatavotais Marijas Baškircevas "Dienasgrāmatas" nepilnais variants izraisa plašu rezonansi (varētu teikt arī – literāru sensāciju), un drīz vien tas ir pazīstams gandrīz visās Eiropas valodās. Par Baškircevu savas pārdomas un spriedumus izteicis A. Lanū, Ļ. Tolstojs, A. Čehovs, V. Koroļenko, V. Brjusovs, V. Hļebņikovs u. c. M. Cvetajeva viņai veltījusi pirmo, vēl ģimnāzijas gados tapušo, dzejoļu krājumu "Vakara albums" (1910).

1897. gada augusta beigās Rainis rūpīgi lasījis "Dienasgrāmatas" pirmo sējumu, uz vairākām lapiņām fiksēdams savas pārdomas. Piezīmju sākumā lasāms: "Man būs ļoti interesanti lasīt grāmatu, kura grib būt pavisam patiesa, un redzēt, cik maz patiesa tā ir. Vai B[aškircevai] var būt idejas?" Virkne atsauču uz Baškircevu atrodama arī Raiņa un Aspazijas sarakstē, nereti atvedinot spriedumu uz paralēlēm vai atšķirībām pašu biogrāfijā, rakstura izpausmēs un savstarpējās attiecībās. Plašu vietu Baškircevas personībai Aspazija atvēlējusi savā autobiogrāfijā "Mana dzīve".

II. Fragmentu kārtojuma projekti valodā un mākslā

Valters Ščerbinskis

Soli pa solim. Universālas enciklopēdijas veidošanas pieredze un ieceres

Ja šobrīd iespējams izmantot konferences atslēgvārdu "fragments" vai "fragmentēts" attiecībā uz Nacionālās enciklopēdijas izveidošanas procesu, tad galvenokārt tas saistīts ar saturiskās attīstības gaitu. Universālas enciklopēdijas pēc būtības ir sinonīms apzīmējumam "universālas zināšanas". Ja drukāto enciklopēdiju laikmetā zināms holisms (visaptverošums, pilnīgums) bija būtisks jebkuras enciklopēdijas elements, mūsdienās virtuālās vides radītās priekšrocības ļauj būt elastīgākiem, patērējot mazākus resursus, iegūt, iespējams, labāku, niansētāku, akadēmiskāku (t. i., uzticamāku) saturu, taču visaptverošumu atstājot otrajā plānā. Liela daļa pasaules universālo, bet maza daļa specializēto enciklopēdiju ir tapusi, pamatā liekot digitalizētu drukāto sējumu saturu un pēc tam to integrējot interneta enciklopēdijā, ar ļoti atšķirīgām sekmēm piemērojot (vai parasti līdzekļu vai ideju trūkuma dēļ nepiemērojot) saturu jaunajai videi, kā arī uzsākot atjaunināšanas procesu. Nacionālā enciklopēdija Latvijā 2014. gadā tika radīta pilnīgi no jauna: gan izveidojot jaunu satura radīšanas un publicēšanas sistēmu, gan arī pakāpeniski uzkrājot "zināšanu fragmentus" ar mērķi veidot iespējami pilnīgāku kopējo ainu. Referātā tiks aplūkoti principi, pēc kādiem top Nacionālās enciklopēdijas saturs, satura (faktiski zināšanu fragmentu) integrēšana kopējā saturiskajā ainavā, tradicionālais enciklopēdiskais eklektisms, kā arī priekšrocības un grūtības mūsdienu enciklopēdiju pasaules kontekstā.

Evarts Melnalksnis

“Skatuves mākslas tulkojumu antoloģija”: dažādība un vienojošais fragmentu perspektīvās

Skatuves mākslas process Latvijā ir aktīvs, un tajā var novērot ienākam arī pasaules tendences. Taču latviski izsacīties par tām nereti ir visai sarežģīti, jo trūkst valodas instrumentārija un pieejamības refleksijām par jaunajām parādībām. Vairākas desmitgades latviešu valodā nav tapuši izvērsti tulkojumi par skatuves mākslu. Šo problēmu risina “Skatuves mākslas tulkojumu antoloģijas” veidotāju komanda. Tās saturs veidots, ar dažādu stratēģiju palīdzību atlasot īsākus rakstus vai fragmentu no plašākiem jomas pētījumiem, kas sniedz ieskatu noteiktā domājumā vai izgaismo kādu latviešu valodā līdz šim netematizētu jautājumu. Pārstāvēti dažādi laika periodi, lielā mērā cenšoties iezīmēt dažādus laikmetīgos diskursus. Starp autoriem sastopami B. Brehts, A. Arto, K. Staņislavskis, Ē. Fišere-Lihte, T. Etčels, Dž. Barovs, Ž. Lekoks, F. Malcahers, K. Bišopa, H.T. Lēmans, A. Boals, B. Kunsta, Ž. Ransjērs, H. Gēbelss u. c., proti, gana atšķirīgu jomu pārstāvji. Antoloģijas projekta iniciators, kurators un tulkotājs Evarts Melnalksnis savā referātā skaidros, kā veidojusies satura mozaīka un ko šis atlasīto fragmentu kopums liecina par procesiem skatuves mākslās pasaulē un to atbalsīm Latvijā.

Velga Vēvere

Ārteksti – priekšvārdi kā filosofiski fragmenti: S. Kirkegors, F. V. Nīče, Ž. Deridā

Priekšvārdu loma ir īpaša: tie ievada tēmā, izskaidro ieceri, orientē potenciālo lasītāju vai – gluži pretēji – neievada, mulsina, dezorientē. Filosofijā priekšvārdiem un to teorētiskam (vai neteorētiskam) ietvaram pievērsušies tādi domātāji kā G. V. F. Hēgelis, S. Kirkegors, F. V. Nīče un Ž. Deridā. Lai arī lielākoties priekšvārdi kalpo kā hermeneitisks instruments pamatteksta interpretācijai, ir gadījumi, kad priekšvārdi nav saistīti ar tekstu nedz tematiski, nedz idejiski, kā tas redzams ar pseidonīmiem parakstītajos Kirkegora darbos. Starp priekšvārdu un tekstu veidojas spriedze, kas liek lasītājam pārdomāt savus lasīšanas paradumus un savu eksistenciālo situāciju: Ar ko sākt? Ar tekstu vai priekšvārdu? Lasīt tikai tekstu vai tikai priekšvārdu kā neatkarīgu, ārpus teksta novietotu filosofisku fragmentu? Literatūras kritiķis Ž. Ženē šādus priekšvārdus dēvē par paratekstiem, bet franču filosofs Ž. Deridā par ārtekstiem. Vēl vairāk – plaisa starp priekšvārdu un tekstu rada savdabīga eksistenciāla šoka situāciju, haosu, kas liek pārdomāt personisko eksistenci teksta priekšā. Tomēr īpašu interesi raisa gadījumi, kad tiek publicēti priekšvārdu bez tiem sekojošiem tekstiem apkopojumi – nepiesaistīti, neiesaistīti filosofiski fragmenti.

Šajā referātā sīkāk tiks aplūkoti divi priekšvārdu krājumi: S. Kirkegora "Priekšvārdi. Viegla lasāmviela cilvēkiem dažādos noskaņojumos atkarībā no laika un iespējām" un F. V. Nīčes "Pieci priekšvārdi neuzrakstītiem darbiem". Pārdomājamie jautājumi: Vai uzlūkot šos priekšvārdus tikai kā nerealizētas autoru ieceres? Varbūt šie priekšvārdi izgaismo citādas (fragmentētas) naratīvās stratēģijas, kas ļauj pa jaunam uzlūkot autoru daiļradi kopumā?

Daina Šulca

Teksta fragments ierīces ekrānā

Latvijā internetu lieto 84% Latvijas iedzīvotāju – vajadzīgs tikai pieslēgums, telefons, planšete vai dators. Jauna informācija ir pieejama 24 stundas diennaktī jebkurā pasaules vietā. Informācijas meklēšana un iegūšana interneta vidē kļūst noteicošā, tā no drukātiem informācijas avotiem pārcēlusies uz elektroniskiem. Teksts ierīces ekrānā vienmēr parādās tikai kā fragments no kaut kā lielāka un plašāka. Cik liela nozīme ir teksta fragmentam, lai informācijas lietotājs turpinātu iepazīties ar visu turpmāko, kas arī ir lasāms tikai fragmentos?

Ekrānā acis tekstu it kā skenē – vispirms attēli, ja tādi ir, tad virsraksti, apakšvirsraksti, nobeigums. Teksts internetā netiek lasīts vienā laidā – kā grāmatā. Tas vairāk it kā tiek caurskatīts, meklējot atslēgas vārdus, nosaukumus, terminus. No fragmenta uz fragmentu.

Interneta lasīšanas īpatnība arī noteikusi rakstīšanas stila un valodas izmaiņas tekstiem elektroniskā vidē – teikumi kļuvuši īsāki, lielāka uzmanība tiek pievērsta grafisku elementu iekļaušanai tekstā – diagrammām, tabulām, skaitļiem, attēliem. Viena no interesantākajām interneta valodas īpatnībām ir tā, ka, meklējot informāciju, rezultātus var atrast vairākās valodās un jebkurā no tām ir iespējams saprast, par ko ir runa. Interneta valoda ir valoda, kurā piedalās visa pasaule. Šai jaunajai fragmentu valodai ir raksturīgs precīzs vēstījums un vienkāršība. Izlasot pirmās rindas, it kā viss ir skaidrs, par ko ir stāsts.

Interneta valoda pēc savas būtības ir literārās valodas digitālā forma – fragmentu valoda. Tā ir jauna komunikatīvā vide, kas piedāvā citas saziņas un uztveres iespējas. Teksta fragments ekrānā darbojas kā pastāvīgs veselums, un, veidojot tekstus, kas tiks lasīti ierīcēs, valoda kļuvusi atšķirīga. Slikts ir viss, ko nevar saprast, var saprast tikai ar grūtībām vai ko iespējams saprast nepareizi.

Kādi ir interneta valodas likumi, ar ko tā atšķiras no literārās valodas? Kā veidot valodas fragmentu un kāpēc ir jāņem vērā lasīšanas ilgums? Kas ir viena komata un vienas rindkopas likums? Kuri ir tie būtiskie elementi, kas veido valodas fragmentu? Kāpēc robainā mala ir tik svarīga un kas interneta tekstā ir enkurs? Šie jautājumi interneta valodas attīstībā ir sākušies, un mēs tos nevaram ignorēt. Internets jau ir izmainījis pasauli, taču lielākās izmaiņas vēl ir priekšā.

Aiga Dzalbe

Mūsu laika baltie laukumi Latvijas vizuālās mākslas hronikā

Tēmu ierosinājušas mākslas vēsturnieces bažas. Priekšlasījuma mērķis ir apzināt pašreizējo kultūras mediju situāciju un vērst uzmanību, ka šobrīd haotiski fragmentāri fiksētā Latvijas mākslas dzīve radīs greizu atspulgu nākotnē.

Mākslas kritika jau kopš 18. gadsimta it kā nevilšus veidojusi datu bāzi nākotnes mākslas vēstures pētniekiem – līdz ar laikrakstu un žurnālu tradīcijas attīstību Eiropā nozīmīgākās mākslas dzīves norises bijušas regulāri komentētas. Dažādos laikmetos stilistiski un žanriski atšķirīgi par tām reflektēts preses izdevumos, radio un audiovizuālās pārraidēs. Intervija, recenzija, apskats, kritisks komentārs, problēmraksts, apaļā galda diskusija u. c. – ikviens no žanriem, kas šķietami darbojas šeit un tagad režīmā, jau pārdesmit gadu laikā kļūst par potenciāli būtisku kultūrvēsturisku pētījumu materiālu, ja pietiekama vērība tikusi pievērsta konkrētā objekta analīzei.

Arī Latvijas vizuālās mākslas izziņas būtisks avots jau kopš nacionālās mākslas aizsākumiem ir publicistika. Sākot ar "Pēterburgas Avīzēm" un "Mājas Viesi", "Zalkti", "Svariem", "Ilustrēto Žurnālu", "Atpūtu", periodikas izdevumi, pievēršoties sabiedrības aktualitātēm, nepārtraukti krāj materiālus vēsturei. Padomju periodā valdošais princips nodala preses izdevumus nozaru nišās, vizuālajai mākslai atvēlot avīzi "Literatūra un Māksla" un žurnālu "Māksla", kas turpina kopt savu tradīciju 40 gadu garumā, 90. gados veiksmīgāk vai mazāk veiksmīgi mēģinot iegūt otro elpu citādi pārsauktos iknedēļas izdevumos. Ievērību pelna fakts, ka padomju okupācijas periodā nacionālās kultūras darbinieki iemanto vispārēju cieņu un prestižu, tādēļ par vizuālo mākslu un māksliniekiem regulāras rubrikas tiek iekļautas arī visu citu profesionālo un tematisko nozaru periodikā.

Gadu tūkstošu mijā vadošajās pozīcijās izvirzās vizuālo mākslu žurnāls “Studija” un avīzes pielikums “Kultūras Diena”. Diemžēl žurnāls 2017. gadā beidz savu 20 gadu pastāvēšanu, un līdz šim tā vietā nav nācis līdzīgas misijas izdevums, vizuālo mākslu nostādot nelabvēlīgā situācijā, salīdzinot ar mūziku, kino, teātri, kā sasniegumi arvien tiek profesionāli komentēti un izvērtēti specializētos žurnālos/portālos. Turklāt kopš interneta tehnoloģiju uzplaukuma dzīvojam ilūzijās, ka viss taču tiek fiksēts un kaut kur saglabāts. Tādēļ jau pāris gadu desmitus lieka šķitusi aktuālo vizuālās mākslas notikumu mērķtiecīga un regulāra arhivēšana, kas ierasti ir nozares medija pašsaprotama funkcija. Kas notiek, ja nozarei nav sava medija?

Pauls Klē

Radošā grēksūdze

(Paul Klee. Schöpferische Konfession. 1920)

Lindas Gediņas tulkojums no vācu valodas

I

Māksla nevis pauž redzamo, bet padara to redzamu. Pēc būtības un ar visām tiesībām grafika vedina uz abstrakciju. Jau sākotnēji dots imaginārā varoņa shematisms un teiksmainums, vienlaikus tā izpausmes ir ļoti precīzas. Jo tīrāks grafiskais darbs, tas ir, jo lielāka nozīme piešķirta grafiska attēlojuma pamatā esošiem formas elementiem, jo trūcīgāks ir redzamo lietu reālistiskais attēlojums.

Formas elementi grafikā ir: punkti, lineāras, plaknei piederīgas un telpiskas enerģijas. Plaknes elements, kas nesastāv no apakšelementiem, ir, piemēram, ar treknu zīmuli ievilkta enerģija bez modulācijas. Telpisks elements – piemēram, kuplas otas [radīts] dūmakains mākoņveida plankums dažādās izteiksmīguma pakāpēs.

II

Topogrāfisks plāns dod iespēju iztēloties nelielu ceļojumu labākas izpratnes zemē. Sastinguma punktu šķērso pirmais kustības akts (līnija). Pēc neilga laika apstājamies, lai atvilktu elpu (pārtraukta līnija vai līnija, kuru sadala daudzkārtējās apstāšanās reizes). Paskatāmies atpakaļ, lai izzinātu, cik tālu esam tikuši (pretkustība). Prātā jāizsver gan vienu, gan citu ceļu (līniju kūlis). Upe grib mūs aizkavēt, bet mēs paņemam laivu (viļņu kustība). Ja būtu sekojuši upei, nonāktu līdz tiltam (līkumu rinda).

Otrā krastā sastopam kādu, kurš domā līdzīgi un arī grib uz turieni, kur meklējama dziļāka izziņa. Starp tiem, kurus iesākumā vienoja prieks, palēnām iezīmējas atšķirības (divu līniju patstāvīgs plūdums). Neliels abpusējs satraukums (līniju izteiksmīgums, dinamika un psihe).

Šķērsojam neapartu tīrumu (laukums, kuru iesvītro līnijas), tad biezu mežu. Viņš apmaldās, meklē un vienreiz pat apraksta klasisku skrejoša suņa kustību.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS STARPNOZARU PĒTNIECĪBAS CENTRAM PIECI GADI

Tik vēss arī nemaz vairs nešķiet: jauno upes daļu pārklāj migla (telpisks elements). Drīz vien tomēr atkal nedaudz noskaidrojas.

Grozu pinēji ratos atgriežas mājās (rats). Kopā ar viņiem bērns ar nebēdnīgām cirtām (skrūves kustība). Vēlāk kļūst spiedīgs un naksnīgs (telpisks elements). Pie horizonta zibens (zigzaglīnija). Pār mums gan vēl aizvien zvaigznes (punktu birums).

Drīz sasniedzam pirmās naktsmājas. Pirms iemigsim, kaut kas atkal uznirs kā atmiņas, šāds neliels ceļojums ir iespaidiem pārbagāts.

Visdažādākās līnijas. Traipi. Susinājumi. Gludi laukumi. Triepti laukumi, iesvītroti. Viļņota kustība. Aizkavēta, posmos iedalīta kustība. Pretkustība. Pinums, audums.

Mūrētais, zvīņotais. Vienbalsība. Daudzbalsība. Līnija, kas sevi pazaudē, kļūst spēcīgāka (dinamika).

Ceļa pirmā posma jautrā izlīdzinātība, tad minstināšanās, nervi! Aizturētas trīsas, cerību pilnas vēsmas glaims. Pirms negaisa kāja uz bremzēm! Niknums, slepkavošana.

Gaišā puse kā vadlīnija, pat biezoknī un pustumsā. Zibenīgs brīdinājums drudžainā pagriezienā. Slimam bērnam… toreiz.

III

[Iepriekš] nosaucu grafiskā attēlojuma elementus, kuriem saskatāmi jābūt ietvertiem [mākslas] darbā. Šāda prasība nav jāsaprot tā, ka darbam būtu jāsastāv tikai no elementiem. Elementiem jāsaveidojas formās, bet ne jau sevi upurējot. Sevi ir jāsaglabā.

Tikai vairāki kopā spēj veidot formas vai priekšmetus, vai vēl kādas otrās pakāpes lietas. Plaknes, kas izveidojas no līniju attiecībām (piemēram, redzot kustībā esošus ūdensmērītājus) vai telpiskiem enerģiju veidojumiem, kam ir saikne ar trešo dimensiju (ņirbošs zivtiņu bars).

Šādi bagātinot formālo simfoniju, bezgalīgi palielinās variāciju iespējas un, līdz ar to, izteiksmes ideālās iespējas.

Iesākumā ir darbība, bet par to pārāka ir ideja. Un, tā kā bezgalībai nav noteikts sākums, bet tā ir kā aplis bez sākuma, tad ideja jāuzskata par primāru. Iesākumā bija vārds, tulko Luters.

IV

Kustība ir tapšanas pamats. Lesinga "Laokontā", kam mūsu jauneklīgie domas vingrinājumi pielipa kā komentāru lapiņas, būtisks ir telpiskās mākslas nošķīrums no temporālās. Bet, ieskatoties vērīgāk, tas nav nekas cits kā zinātniski maldi. Jo arī telpa ir laicīgs jēdziens.

Ir vajadzīgs laiks, lai punkts kļūtu par kustību un līniju. Arī – lai līnija nobīdītos un kļūtu par plakni. Kustība ir arī tad, kad plakne kļūst par telpu.

Vai tad tēlotājmākslas piemineklis rodas vienā piegājienā. Nē, tas tiek būvēts gabalu pa gabalam, tāpat kā māja.

Un vai skatītājs vienā mirklī aptver darbu? (Diemžēl bieži vien jā.)

Vai Feierbahs nav teicis, ka, lai saprastu tēlotājmākslas darbu, ir vajadzīgs krēsls? Kāpēc krēsls?

Tam, lai nogurušās kājas netraucētu garu. Kājas nogurst no ilgas stāvēšanas. Tātad spēles telpa: laiks.

Raksturs: kustība. Bezlaicīgs ir tikai sastinguma punkts.

Arī Visumā kustība ir dotais. Miers uz Zemes ir nejauša matērijas minstināša-

nās. Maldīgi būtu uzskatīt, kā šāda saskare ir primāra.

Rakstu" ģenēze ir ļoti laba kustības līdzība. Arī mākslas darbs pirmā līnijā ir ģenēze, to nepiedzīvo kā produktu.

Līdzīgi kā dzīvniekam ganībās, mākslas darbā ir ierīkoti ceļi aplūkotāja iztaustošajai acij. (Mūzikā auss kanālam, ko zina katrs, teātrī – abiem kopā.)

Tēlniecisks darbs ir radies no kustības, ir nofiksēta kustība un tiks uztverts kustībā (acu muskuļi).

V

Agrāk aprakstīja uz Zemes virsas redzamās lietas un tās, kuras labprāt redzēja vai labprāt būtu redzējuši. Tagad redzamo lietu realitāte ir padarīta pašsaprotama un tādējādi piešķirta iespēja izpausties ticībai, ka redzamais attiecībā pret visu pasauli ir tikai viens izolēts piemērs un citas patiesības ir latentā vairākumā. Lietas parādās ar paplašinātu un padziļinātu jēgu, kas bieži vien ir pretrunā vakardienas racionālajai pieredzei. Parādās vēlme būtiskot nejaušo.

Labā-ļaunā jēdziena iesaistīšana atklāj tikumisko sfēru. Ļaunumam vajadzētu būt nevis triumfējošam vai apkaunojošam ienaidniekam, bet gan veselumu līdzveidojošam spēkam. Radīšanā un attīstībā līdzdalīgam faktoram. Pirmatnēji vīrišķā (ļauns, uzbudināts, kaislīgs) un pirmatnēji sievišķā (laba, augoša, atslābināta) vienlaicība kā ētiskās stabilitātes stāvoklis.

Tam atbilst formu, kustību un pretkustību jeb naivāk – priekšmetisko pretstatu – simultānais saslēgums (krāsu ziņā: preparētu krāsu pretstatu izmantojums, kā to dara Delonē). Jebkura enerģija pieprasa papildinājumu, lai nonāktu līdz norimšanai sevī un stāvētu pāri spēku saspēlei. Pašās beigās no abstraktiem formas elementiem, pat vēl aiz apvienošanas konkrētās būtnēs vai abstraktās lietās kā skaitļos un burtos, rodas formāls kosmoss, kuram ar lielo Radīšanu ir tik liela līdzība, ka pietiek ar dvesmu, lai reliģiozā izpausme, reliģija kļūtu par aktu.

VI

Pāris piemēru:

senatnes cilvēks kā kapteinis laivā, baudītājs no visas sirds, kas godā aprīkojuma pārdomātās ērtības. Atbilstošs senā cilvēka attēlojums.

Un nu: ko piedzīvo modernais cilvēks, staigādams pa tvaikoņa klāju:

1.) paša kustību, 2.) kuģa braukšanas virzienu, kas var būt pretējs, 3.) straumes kustības virzienu un ātrumu, 4.) Zemes rotāciju, 5.) tās gaitu, 6.) mēnešu un zvaigžņu ceļus ap to.

Rezultāts: kustību savstarpējā saikne Visumā, tās centrs – Es uz tvaikoņa.

*

Ziedoša ābele, tās saknes, briestošas sulas, stumbrs, šķērsgriezums ar gadu lokiem, ziedi, uzbūve, seksuālā funkcija, augļi, serde ar sēkliņām.

Augšanas stāvokļu kopums.

*

Guļošs cilvēks, viņa asinsrites loks, vienmērīga abu plaušu elpošana, nieru maigā funkcija, galvā sapņu pasaule, kas ir saikne ar likteņa varu.

Funkciju savstarpējā saistība, lai atpūstos.

VII

Māksla attiecas pret radīšanu kā līdzība. Māksla katrreiz ir tikai piemērs, tāpat kā Zemes lietas ir kosmisko lietu piemērs.

Elementu atbrīvošana, sagrupēšana apakšnodalījumos, sadalīšana un salikšana atpakaļ līdz veselumam vairākos aspektos vienlaikus, tēlnieciskā polifonija, miera radīšana, izlīdzinot kustību, ir diži formālās gudrības formas jautājumi pēc būtības, bet nav vēl augstākās sfēras māksla. Augstākajā sfērā aiz daudznozīmības rodams pēdējais noslēpums, un intelekta gaisma [tā priekšā] žēlabaini izdziest.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS STARPNOZARU PĒTNIECĪBAS CENTRAM PIECI GADI

Var pat turpināt saprātīgi spriest par mākslai piemītošu efektu un dziedināšanu, jo: fantāzija, kuru rosina no instinktiem aizlienētu kairinājumu rosināta fantāzija, mūs aizved šķietamos stāvokļos, kuri iedvesmo un ierosina vairāk kā visiem labi pazīstami vai apzināti pārpasaulīgie stāvokļi.

Simboli mierina garu, jo dod iespēju apjaust, ka pastāv arī citas, ne tikai pasaulīgas iespējas un to iespējamie kāpinājumi; ka ētiska nopietnība var pastāvēt vienlaikus ar nepieklājīgu ķiķināšanu par ārstiem un priesteriem.

Jo arī kāpināta īstenība ilgtermiņā nepadarīs tikumiskāku.

Māksla ar pēdējām lietām spēlē nezinīšu spēli un tiešām tās arī sasniedz!

Uz veselību! Novērtē šo atpūtas vietu! – atliek vien nomainīt perspektīvu kā gaisa maiņu, un jau atrodies citā pasaulē, kas novērš domas un dod jaunus spēkus atgriezties darbadienas pelēcībā.

Vēl vairāk, tas palīdzēs atbrīvoties no čaulas, lai uz brīdi atminētos Dievu. No jauna priecātos par darbadienas beigām, kad dvēsele dodas pie [Diev]galda, lai barotu savus izsalkušos nervus, lai saplakušos audus pildītu ar jaunu sulu.

Ļauj sevi aiznest jūrā, kas spēcina, – gan plašai straumei, gan valdzinošam strautiņam, kā daudznozīmīgi sazarotai grafikai.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centram pieci gadi

Starpdisciplinaritāte, nozaru sinerģija, zināšanu pārnese, sadarbība, vērtību transformācijas un procesu analīzes raksturo 21. gadsimta akadēmisko darbību un zinātni kopumā. Zinātniskās bibliotēkas nav izņēmums, un tās meklē sev vispiemērotāko attīstības ceļu. Ierasti un reizē arī stabili augstskolu bibliotēku artava studijās un pētniecībā ir atbalsta funkciju veikšanā – atvērtās piekļuves datu un atvērtās zinātnes analīzē un popularizēšanā, informatīvās un pētnieciskās bāzes veidošanā un uzturēšanā. Bet bibliotēkas ir arī vienas no senākajām izglītības un kultūras institūcijām. Tās pamatvērtības ir veidojušās gadsimtiem ilgi, bet formas un darbības intensitāte mainās līdz ar laikmeta attīstības tendencēm. Bibliotēku var uzskatīt par noteikta laikmeta kultūras un izglītības spoguli. Bibliotēkām, kuru pārziņā ir gadsimtiem senas kultūrvēsturiskas kolekcijas, paveras lielāka iespēja aktīvi iesaistīties kultūras mantojuma satura izpētē un starpdisciplinārajā pētniecībā. Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas sākums datējams ar 1524. gadu, kad ar Mārtiņa Luters svētību tika izveidota *Bibliotheca Rigensis*. Tās krājumā glabājas Baltijas un Eiropas nozīmes kolekcijas: seno hroniku noraksti latīņu valodā; inkunābulas – pirmie iespiestie darbi līdz 1500. gadam, starp tām arī vecākā Latvijā saglabājusies inkunābula "Catholicon" un vienīgā pasaulē zināmā – "Missale Viburgense"; UNESCO "Pasaules atmiņas" nacionālajā atmiņas reģistrā iekļautā Johana Kristofa Broces (1724–1823) kolekcija un seni rokraksti, kas datējami, sākot ar 10.–11. gadsimtu. Kopumā bibliotēkas krājumā ir vairāki simti retu grāmatu un rokrakstu. 1885. gadā dibinātā Misiņa bibliotēka ir lielākais un kultūrvēsturiski nozīmīgākais krājums letonikas un Baltijas pētniecībā, vecākā un pilnīgākā latviešu literatūras krātuve pasaulē.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs tika dibināts 2017. gada 29. maijā (LU Senāta l ēmums Nr. 122) ar mērķi sek-

mēt starpdisciplināro pētniecību un veicināt rakstītā kultūras mantojuma integrāciju akadēmiskajos procesos. Centra konceptuālo identitāti izsaka trīs jēdzieni, kuru izcelsme atrodama Antīkajā Grieķijā: *phronesis* (praktiska gudrība), *praxis* (teorijas īstenošana darbībā), *paideia* (izglītība sabiedrības labā), tādējādi iezīmējot globālu un vēsturisku dimensiju no zināšanu rašanās sākuma, kad zināšanas vēl netika dalītas nozarēs un to galvenā vērtība bija morālās stājas, pašpietiekamības stiprināšana un spēja zināšanas izmantot valsts un sabiedrības labā, līdz 21. gadsimta zinātņu tīklojumiem, vienojot atšķirīgu disciplīnu pētniekus kopīgu starpdisciplināru projektu īstenošanā. Līdz ar koncepta un tematiska jautājuma aplūkojumu veidojas sadarbības tīklojumi un kopīgi projekti. Starpnozaru pētniecības centrs meklē jaunas pētnieciskas pieejas, attīsta metodoloģiju un veic zinātnisko darbību. Piecu gadu darbības laikā centrs ir organizējis konferences un diskusijas, attīstījis starptautisko sadarbību, veidojis publikācijas, tajā skaitā ārzemju žurnālu speciālos numurus, dodot iespēju Latvijas pētniekiem savus darbus publicēt un iegūt starptautiski atzītu novērtējuma indeksu SCOPUS, *Web of Science* u. c. datu bāzēs.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centra darbība piecos gados: no 2017. gada maija līdz 2022. gada maijam

Darbības virzieni	Aktivitātes
Ikgadējās starpdisciplinārās konferences	• Saprašanās māksla (2018) • Grāmata. Zīme. Krāsa (2019) • Izmērītais laiks un telpa (2020) • Bibliotēka un personība (2021) • Fragmentu pasaule (2022)
Starptautiskās konferences un diskusijas, sadarbībā ar Latvijas Universitātes Filozofijas un ētikas nodaļu	• To Let Things Be! / Ļaut lietām būt! Edmundam Huserlam 160, Martinam Heidegeram 130 (2019) • Tiešsaistes diskusija: Listening and Polyphony / Klausīšanās un polifonija, Latvija–Slovēnija (2021)
Zinātnieku nakts diskusijas	• Bibliotēka starpnozaru attīstībai – inovācias domāšanā (2018) • Bibliotēkai piederīgie (2019)
Sagatavoti un izdoti konferenču tēžu krājumi latviešu un angļu valodā	• Grāmata. Zīme. Krāsa (2019). • To Let Things Be! / Ļaut lietām būt! Edmundam Huserlam 160, Martinam Heidegeram 130 (2019) • Izmērītais laiks un telpa (2020) • Bibliotēka un personība / Library and Personality (2021) • Fragmentu pasaule (2022)
Sagatavoti un izdoti zinātnisko rakstu krājumi, kolektīvās monogrāfijas	• Meklējiet rakstos (2018) • Grāmata. Zīme. Krāsa (2020) • Izmērītais laiks un telpa (2022)

SCOPUS un WoS datu bāzēs indeksētu speciālo žurnālu numuru zinātniskā redakcija un sastādīšana Sešpadsmit Latvijas Universitātes pētnieki savus darbus publicējuši šajos žurnālu numuros	• The Polish Journal of Aesthetics: Art and Aesthetics in Pandemic Time, 61 (2/2021), Krakow. Editors: Ineta Kivle (University of Latvia, Riga), Natalia Anna Michna, Dominik Czakon (Jagiellonian University in Kraków) • Horizon. Studies in Phenomenology: Special Issue: To Let Things Be! (HORIZON 10 (I) 2021), St. Petersburg. Editors: Ineta Kivle, Raivis Bičevskis (University of Latvia, Riga) • The Polish Journal of Aesthetics: Listening and olyphony: Philosophy, Aesthetics, Arts, Volume 64 (1/2022). Editors: Ineta Kivle (University of Latvia, Riga), Lenart Škof, Maja Bjelica (Science and Research Centre, Koper)
Izstrādāti un iesniegti Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekti, sadarbībā ar Rīgas Stradiņa universitātes Psihosomatiskās medicīnas un psihoterapijas klīniku un Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāti	• Ritms fenomenoloģijā un psihosomatikā: cilvēka un sabiedrības veselības starpdisciplinārs pētījums (2019, 2020) – saņēmis virssliekšņa vērtējumu • Projekts izstrādāts LU Akadēmiskās bibliotēkas 500. gadskārtai: Transformētās vērtības: Viduslaiku manuskripti un Apgaismības idejas fluīdā sabiedrībā (2021)

Izstrādāts un iesniegts Eiropas Savienības finanšu instrumenta projekts programmas "Kultūras mantojums, identitāte un perspektīvas" ietvaros, sadarbībā ar Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāti	• Kultūras mantojums kustībā: kustamā kultūras mantojuma recepcija un uztvere es un mēs perspektīvā (2020)
Tiek īstenots starptautisks pētniecības projekts	• *Bilateral (Slovenia–Latvia) international interdisciplinary research project "Listening and Polyphony: Echoes of Phenomenology, Ethics and Anthropology"*, 2020–2022 (BI-V/20-22-006). Koperas Zinātnes un pētniecības centrs, Slovēnijā, sadarbībā ar LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centru

ESAM SADARBĪBAI ATVĒRTI!

Dr. phil. **Ineta Kivle**,
LU Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece,
Starpnozaru pētniecības centra vadītāja,
vadošā pētniece
Kontakti: Ineta Kivle, Ineta.kivle@lu.lv , tel: + 371 29418434

Five Years of Interdisciplinary Research Centre of Academic Library of the University of Latvia: 2017 - 2022

Interdisciplinarity includes long-standing principles created many centuries before, at the beginning of ancient culture, as well as actual research tendencies that stimulate activity to seek more proper ways of development. Many research problems go beyond concrete disciplines and require efforts of researchers reflecting different perspectives. Interdisciplinary research requires a dialogue and mutual understanding among all interested parties, empathic communication and tolerance, and education based on competences and practical wisdom.

Interdisciplinarity makes resonance with three concepts of Ancient philosophy: phronesis (practical wisdom); praxis (implementation of theory in practice); paideia (education) that give impulse for creation of visual and conceptual identity of the Interdiciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia, established on March 29, 2017, by the decision of the senate of the University of Latvia. The aim of the Centre is to carry out research of the library's collection from the point of view of interdisciplinary aspect and to take an active part in the research work and academic processes interesting not only for humanities but also for other branches of knowledge – social sciences and life sciences. The collection of the Academic Library of the University of Latvia (established in the time of the Reformation in year 1524) guarantees access to materials of cultural heritage containing two exclusive collections: the Misiņš Library – a collection for the Baltic studies, the most valuable and most complete collection of Latvian printed matter in the World; Biblotheca Rigensis – a collection of rarities: medieval manuscripts, incunabulum, early print, authentic materials started from 10th - 11th century.

The Interdisciplinary Research Centre seeks new scientific approaches and develops methodologies. During its five years of operation, the centre has organized conferences and discussions, developed international collaboration, created publications, and managed special issues of international journals that are indexed in SCOPUS, Web of Science, etc. databases.

The Interdisciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia in five years: from May 2017 to May 2022

Directions of Activities	Activities
Annual interdisciplinary conferences	• The Art of Mutual Understanding (2018) • Book. Sign. Colour (2019) • Measured Time and Space (2020) • Library and Personality (2021) • Fragments` World (2022)
International conferences and discussions	• To let Things Be! Edmund Husserl 160, Martin Heidegger 130. (2019) • Listening and Polyphony. Online discussion / Latvia - Slovenia (2021)
Researchers` night discussions	• Library for Interdisciplinary Development - Innovation in Thinking (2018) • Belonging to the Library (2019)
Conference Theses in Latvian and English	• Book. Sign. Colour (2019) • To let Things Be! Edmund Husserl 160, Martin Heidegger 130. (2019) • Measured Time and Space (2020) • Library and Personality (2021) • Fragments` World (2022)
Collections of Scientific publications and collective monographs in Latvian with summaries in English	• Search in Texts! Misiņš Library, Kārlis Egle 130 (2018) • Book. Sign. Colour (2020) • Measured Time and Space (2022)

Scientific edition of special journal issues indexed in SCOPUS and Web of Science databases. Sixteen researchers of the University of Latvia have published their work in these issues	• The Polish Journal of Aesthetics: Art and Aesthetics in Pandemic Time, 61 (2/2021), Krakow. Editors: Ineta Kivle (University of Latvia, Riga), Natalia Anna Michna, Dominik Czakon (Jagiellonian University in Kraków) • Horizon. Studies in Phenomenology: Special issue: To Let Things Be! (HORIZON 10 (I) 2021), St. Petersburg Editors: Ineta Kivle, Raivis Bičevskis (University of Latvia, Riga) • The Polish Journal of Aesthetics: "Listening and Polyphony: Philosophy, Aesthetics, Arts", Volume 64 (1/2022) Editors: Ineta Kivle (University of Latvia, Riga), Lenart Škof, Maja Bjelica (Science and Research Centre, Koper)
Developed and submitted Fundamental and Applied Research projects in cooperation with Psychosomatic clinic at Riga Stradiņš University and the Faculty of History and Philosophy at the University of Latvia	• Rhythm in Phenomenology and Psychosomatics: An Interdisciplinary Study of Human and Public Health (2019, 2020) • Transformed Values: Medieval Manuscripts and Enlightenment Ideas in Fluid Society (2021)

A project of the European Union financial instrument has been developed and submitted within the framework of the program "JPICH – Cultural Heritage, Identities & Perspectives: Responding to Changing Societies (CHIP)", in cooperation with the Faculty of History and Philosophy of the University of Latvia	• Cultural Heritage in the Motion: Movable Cultural Heritage Reception and Perception in I and We perspective (2020)
An actual international research project	Bilateral (Slovenia - Latvia) International Interdisciplinary Research Project "Listening and Polyphony: Echoes of Phenomenology, Ethics and Anthropology, 2020 - 2022 (BI-EN / 20-22-006). Science and Research Centre Koper in Slovenia, in cooperation with the Interdisciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia

Dr.phil. **Ineta Kivle**
Senior Researcher
Deputy Director of
Academic Library of the University of Latvia, founded 1524
Head of Interdisciplinary Research Centre
Contacts: Ineta Kivle, Ineta.kivle@lu.lv , tel: + 371 29418434